در سپهر پرهیزکاری

عبادت، نقطه تمایز ما

خطبه نماز جمعه

همه نگاهی که ما به انسان داریم و نسخه‌ای که برای او می‌پیچیم، به تعریف ما از انسان بستگی دارد.
تعریف و شناخت انسانی که تمام حیثیت خود را از خداوند دارد، بدون شناخت خداوند ممکن نیست. آیتا... جوادی آملی برخلاف تعریف مشهور، انسان را «حی متأله» معرفی می‌کند؛ یعنی موجودی که جنسش حیات است اما حیاتی که فنا ندارد! و فصل ممیزه او تأله است و آن یعنی خداخواهی، انسان ذاتا خداخواه است و میل به پرستش دارد.
عبادت پروردگار در سازندگی انسان نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. متأسفانه بعضی افرادی که ظاهرا مسلمان و معتقد به معاد هستند، دنبال یک فلسفه و حکمت در عبادت خود می‌گردند که برای زندگی دنیوی آن‌ها مفید باشد.
حداکثر عمر انسان در این دنیا نود سال است، درحالی‌که او بعد از مرگ تا ابدیت زندگی دارد؛ به‌طور مثال این درست نیست که ما حساب کنیم روزه گرفتن تنها به‌دلیل نقشی که برای انسان در سلامتی بدن و تنظیم جهاز هاضمه دارد، بر او واجب شده است.
روشن‌فکری دینی از همین نقطه آغاز می‌شود. این افراد همیشه در احکام شرع و عبادات، دنبال یک فلسفه و حکمت می‌گردند تا عبادت را با یک منفعت مادی در زندگی توجیه کنند.
فلسفه عبادت، متمایز کردن زندگی انسان با حیوان است. آنچه من انسان را از حیوان متفاوت می‌کند، رابطه من با مبدأ خلقت و آفرینش است؛ انسان در سایه عبادت با خداوند متعال ارتباط می‌گیرد. این عبادت است که زندگی و سرنوشت انسان را از حیوان متفاوت می‌سازد.
عبادت کردن ربطی به زندگی مادی ما ندارد. بعضی عبادات برای زندگی مادی ما منفعتی دارند اما جهت و تشریع عبادت برای زندگی مادی نیست، بلکه برای زندگی ما دارای هدف و نتیجه است و اصلش برای برقراری ارتباط انسان با خداوند.
خداوند متعال در آیه‌ای که حکم تیمم را بیان می‌کند، می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاهِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ ا... لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ».
«ای اَهل ایمان! هنگامی‌که به [قصد] نماز برخیزید، صورت و دست‌هایتان را تا آرنج بشویید و بخشی از سرتان و روی پاهایتان را تا برآمدگی پشت پا مسح کنید و اگر... آبی [برای وضو یا غسل] نیافتید، به خاکی پاک، تیمم کنید و از آن، بخشی از صورت و دست‌هایتان را مسح کنید. خدا نمی‌خواهد [با احکامش] بر شما تنگی و مشقت قرار دهد، بلکه می‌خواهد شما را [از آلودگی‌ها] پاک کند و نعمتش را بر شما تمام کند تا سپاس گزارید».
این سؤال مطرح می‌شود که مگر انسان با خاک، پاکیزه می‌شود؟ باید دقت کرد آنچه در تیمم مهم است، اراده خداوند برای تطهیر انسان است؛ وقتی انسان با تمام مقام و جایگاه دنیوی خود، دست به خاک می‌زند درواقع بیان می‌کند که من از خاک هستم و چیزی بیشتر از آن نیستم، عبادت این خصوصیت را دارد.
عبادت، انسان را در شرایط خاصی از نظر وجودی و ارتباطی با خداوند متعال قرار می‌دهد که مخصوص اوست و حیوان در آن دخالتی ندارد. فلسفه و حکمت اصلی عبادت، جدا و متمایز کردن زندگی انسان از حیوان است و تا این عبادت و رسالت آن را درست نشناسیم، قاعدتا نمی‌توانیم اهل این عبادت بشویم و به‌درستی خداوند بزرگ را عبادت کنیم. بله آن نقطه مهمی که نقطه تمایز انسان با حیوان است، همین توجه اختیاری او به خداوند و عبادت کردن اوست که همین امر موجب رشد اوست و سرنوشت او را نیز رقم می‌زند.

برگرفته از خطبه‌های نماز جمعه مشهد
تنظیم: حجت‌الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی

یادداشت

روز حسابمان یوم‌الحسرت نشود!

محمدرضا شهیدی| فردا به نفس‌هایی که کشیده‌ایم، باید جواب بدهیم؛ همه ما که داعیه ایمان داریم، ما که گمان برمان می‌دارد که بهترین خلق خداییم، باید حساب پس بدهیم در روزی که به «یوم‌الحساب» شناسا شده است اما شناسایی دیگری هم دارد به نام «یوم‌الحسرت» که عجیب اهل ایمان را به تحسر وامی‌دارد؛ نه مدعیان که مؤمنان حقیقی را. این را هم در کلام راهنمای امام سجاد(ع) می‌توان سندخوانی کرد که فرمودند: «بندگان خدا! بدانید، به پاداشتن میزان و گشودن دیوان اعمال برای مشرکان نیست... نصب میزان و باز کردن دفتر اعمال ویژه اهل اسلام است». مؤمنان‌اند که باید حساب پس بدهند.
مشرکان که با ظلم عظیم و نابخشودنی «شرک»، حسابشان معلوم است، پس حساب کار دستمان باشد. غفلت کنیم، چوبش را می‌خوریم؛ هم در این دنیا و هم آن دنیا. حساب در کار است، پس مدام به کلام نبوی به‌عنوان یک هشدار توجه کنیم و بدان عامل باشیم: «حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَزِنُوا قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا وَتَجَهَّزُوا لِلْعَرْضِ الْأَكْبَرِ؛ خود را محاسبه کنید قبل از آنکه محاسبه شوید و خود را بسنجید قبل از آنکه سنجیده شوید و برای روز قیامت خود را آماده کنید». آمادگی برای قیامت است که به زندگی ما نظمی مؤمنانه و نسقی انسانی می‌دهد.
کسی که حساب دستش باشد، بازویش را «زور بنده‌آزاری» به حرکت درنمی‌آورد؛ به‌ویژه در برابر کسانی که جز خداوند، پناهی ندارند. این کلام به‌یادگارمانده از سیدالشهدا(ع) است که حضرت زین‌العابدین(ع) بدان جهان را و جهانیان را هشدار می‌دهند: «یابُنَیّ ایّاکَ وَظُلْمَ مَنْ لایَجِدُ علیکَ ناصِراًإلّا...: فرزندم! بپرهیز از ستم بر کسی که یاوری جز خدا ندارد». این هشدار است اما دریغا که برخی در ستمکاری می‌سنجند که چه کسی از عِده و عُده کمتری برخوردار است تا پا روی دوش و حتی سر او بگذارند و بالا روند.
هراسشان نیست از اینکه پهلوی کسی را بیازارند که تکیه‌گاهی ندارد. انگار نمی‌دانند که خداوند قادر و قاهر، بر حق او بسیار غیور و برای دعای او سریع‌الاجابه است. بدانیم این گزاره خبری را و قطعی بدانیم عاقبت سخت ظلم را و بکوشیم که ما را در بیداد، دستی شسته و حسابی پاک باشد. آن وقت محاسبه هم حلاوتی چون دریافت کارنامه قبولی خواهد داشت. اخلاق دینی و التزام عملی به معارف، معرفتی انسان‌ساز و جامعه‌پرداز تولید می‌کند که زیستن را در قاعده «به‌زیستن» برای اهل عمل معنا می‌کند.

ائمه اطهار(ع) درباره پرداخت بدهی افراد بدهکار توصیه کرده‌اند

گشاده دست باش

حمیده ذاکری| پول واژه‌ای است که این روزها در بسیاری از مناسبات اجتماعی، جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و متأسفانه نقش اصلی بسیاری از امور را بر عهده گرفته است و بر روی خیلی از تصمیم‌های ما در زندگی تأثیر می‌گذارد. درحالی‌که گذشتگان ما پول را چرک کف دست می‌دانستند؛ البته هر دو نوع تفکر دارای جنبه‌های مثبت و منفی است و بهتر است که برای توصیفشان از ضرب‌المثل «نه به این شوری شور و نه به آن بی‌نمکی» استفاده کنیم و بدانیم که آموزه‌های دین ما، راه سومی را هم پیش‌روی ما می‌گذارند؛ راه سومی که با رعایت اصول مالی، دارایی را نه هدف که وسیله‌ای برای گذران زندگی به‌سهولت و راهی برای کسب رضایت خدا می‌داند و برای نعمتی که خداوند به افراد بخشیده است، حق‌وحقوقی را نیز تعیین کرده است. یکی از حقوق مالی که برای ما در سفارش‌های ائمه(ع) آمده است، توجه به دیون و بدهی اطرافیانمان و پرداخت آن است.

حقی که بر گردن ماست

در آموزه‌های دینی، یکی از حقوقی که هم‌کیشان و برادران دینی بر یکدیگر دارند، پرداخت بدهی و دیون همدیگر است؛ به این معنی که اگر ما از نظر مالی برخوردارتر از برخی نزدیکان و آشنایانمان هستیم، موظفیم که بدهی و دین آن‌ها را از خود بدانیم و در پرداخت آن و باز شدن گره از کار مؤمنان، تلاش کنیم. از امام باقر(ع) نقل شده است که از حقوق برادران مؤمن و هم‌کیش، آن است که بدهکاری‌اش را بپردازد. (محمدبن‌یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۶۹). توجه به این عمل و حرکت در مسیر آن، در کلام ائمه اطهار(ع) بسیار مورد توجه قرار گرفته است و دارای ارزش بسیاری است.

عمل خیری که نزد خداوند، محبوب است

رسول خدا(ص) پرداخت بدهی افراد بدهکار را یکی از کارهای محبوب در نزد خداوند معرفی کرده، می‌فرمایند: «محبوب‌ترین کارها نزد خداوند سه چیز است؛ پرداخت بدهی بدهکار و...» (محمدبن جعفر برقی، المحاسن، جلد ۲، صفحه ۳۸۸) و در سخنی دیگر نیز فرمودند: «هرکه می‌خواهد دعایش مستجاب شود یا اندوهش زدوده شود، اندوه بدهکار ناتوان را برطرف کند» (متقی هندی، کنزالعمال ج ۶، ص ۲۱۵). امام باقر(ع) نیز فرمودند: «ای جابر! سوگند به خدا که شیعه ما نیست مگر آن که از خدا پروا و پیروی کند و شناخته نمی‌شوند مگر با دستگیری از بدهکاران»
(محمدبن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۷۴، ح ۳).

مراقب آفت و ویروس عمل باشیم

باید توجه کنیم که این عمل دارای شرایط و ضوابطی است؛ نخست اینکه این حق، به‌نوعی صبر و متانت ما را می‌آزماید؛ آزمونی که در ادامه آن اگر صبوری به خرج بدهیم، اجر و ثواب بسیاری دارد. امیرمؤمنان علی(ع) در این‌باره فرمودند: «هرکه به مالی دست یافت و به بدهکاران یاری رساند و در کسب ثواب و ادای حقوق صبر کرد، با این ویژگی‌ها به شرف دنیا و فضایل آخرت می‌رسد» (ابن‌شعبه حرانی، تحف‌العقول، ص ۱۸۶). در ادامه باید کار خیر خود را از چند ویروس خطرناک که در کمینش هستند، محافظت کنیم و بکوشیم یاری‌ای که می‌رسانیم، به منت آلوده نشود و نیت خوبمان که کسب رضای خداست، با ریا و عجب از بین نرود.

نه عجله جایز است، نه تأخیر

مهلت‌دادن به بدهکار از رسالت‌های برادران دینی دربرابر یکدیگر است. قرآن کریم در آیه ۲۸۰ سوره بقره به یکی از حقوق بدهکاران اشاره می‌کند که اگر از پرداختن اصل بدهی خود عاجز باشند، فرد طلبکار باید برای پرداختن اصل بدهی به آن‌ها مهلت بدهد. از دیگرسو برای فرد طلبکار هم تذکراتی در نظر گرفته شده است. کسی که به مؤمنی قرض داد، باید منتظر بماند تا پرداخت قرض برای او امکان‌پذیر شود؛ یعنی همان‌طور که جایز نیست بدهکار در صورت توانایی، پرداخت قرض را به تأخیر بیندازد، همین‌طور هم اگر طلبکار می‌داند که بدهکار توانایی ندارد، جایز نیست او را تحت فشار قرار دهد.
(محمدبن حسن طوسی، تهذیب‌الاحکام، ج ۶، ص ۱۹۳، ح ۴۱۸).

قرض خود را به نیکوترین شکل پرداخت کنید

به خاطر داشته باشیم رعایت حال فردی که به ما قرضی می‌دهد، هم در آموزه‌های دینی ما دارای اهمیت است؛ زیرا این کار موجب افزایش اعتماد افراد و انگیزه و رغبت در کار خیر می‌شود. ائمه اطهار(ع)، خداوند را یاری‌رسان افراد مقروض دانسته‌اند، به شرطی که قصد کارشکنی و تأخیر نداشته باشند. پیامبر اکرم(ص) در این‌باره فرموده‌اند: «بهترین شما کسانی هستند که قرض خود را به نیکوترین شکل پرداخت کنند» (ابوالقاسم پاینده، نهج‌الفصاحه، ص ۴۶۵) و «خداوند با کسی است که قرض کرده است تا آن را پرداخت کند، درصورتی‌که در مسیر ناپسندی هزینه نکرده باشد»
(محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۴۴).

امام موسی‌بن جعفر(ع):
إنّ مِن أَوجَبِ حَقِّ أخیکَ أنْ لاتَکتُمَه شیئاً ینفَعُهُ لأَمرِ دُنیاهُ وَلِأَمرِ آخِرَتِه.

روشنا

یکی از حقوق واجب برادر دینی تو این است که چیزی که به نفع دنیا و آخرت او باشد، از وی پنهان نداری. (بحار، ج ۷۸، ص ۳۲۹).

چنین کنند بزرگان

به‌خوبی زندگی کنید

۵ عنصر لازم برای داشتن زندگی مناسب بر پایه توصیه امام صادق(ع)

ریحانه عامل‌نیک| همه ما در زندگی پستی‌وبلندی‌هایی را تجربه کرده‌ایم. فارغ از اینکه در حال حاضر چگونه زندگی می‌کنیم، همواره برای تغییر سطح کیفی زندگی می‌توانیم تلاش کنیم. بعضی عناصر برای داشتن یک زندگی خوب، لازم و ضروری‌اند و هر انسان بالغ و توانا، فارغ از جنسیت یا سطح کنونی زندگی‌اش، برای به‌دست آوردن آن‌ها تلاش می‌کند. اصول و باورهای دینی ما مطابق با زیست اجتماعی و خانوادگی ما آموزه‌هایی برایمان دارند. این را که با رعایت چه اصولی و با دراختیار داشتن چه امکانات و عناصری، زندگی مناسبی برای خود و خانواده‌مان مهیا کنیم، امام صادق(ع) به‌سادگی بیان کرده‌اند.
این موارد برای زندگی همه افراد بشر ضروری است، پس در هر نقطه‌ای اگر پیشوایان شما ائمه اطهار(ع) هستند، تلاش برای به دست آوردن این عناصر، نیک و پسندیده است و شما قدم جای درستی گذاشته‌اید؛ زیرا همه افراد به‌دنبال نسخه بهتری از زندگی برای خود هستند؛ هرچند سخت اما با تلاش و پشتوانه باورهای دینی خود می‌توانیم به آن‌ها برسیم که به قول معروف «از تو حرکت از خدا برکت».
امام صادق(ع) با بینش الهی خود حتی بیشتر از این پیش می‌روند و می‌فرمایند: «پنج خصلت است که هرکدام از آن‌ها نباشد، زندگی انسان ناقص، عقلش زائل و قلب او مشغول خواهد بود». این توصیه‌ها را جدی بگیرید و برای کسب این عناصر تلاش کنید تا در کمترین حالت، انسانی بدون دغدغه و با آرامش فکری و ذهنی باشید و سلامت جسم و ذهن را به خودتان هدیه بدهید.

- سلامتی بدن
- امنیت
- وسعت رزق
- مونس موافق (همسر، فرزند و هم‌نشین صالح و نیک)
- سهل‌گیری (بی‌تکلف بودن و ساده‌زیستی و ترک تشریفات و چشم‌هم‌چشمی) که جامع همه این صفات است

(بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۸۶).

احکام

انجام وظایف دیگران

پرسش: آیا انجام‌دادن وظایف شرعی دیگران به نیابت از آن‌ها جایز است؟ در چه مواردی می‌شود به‌جای دیگری اعمال را انجام داد؟

پاسخ اجمالی: به‌صورت طبیعی هرکس باید وظایف شرعی واجب خود را انجام دهد و دیگران نمی‌توانند به‌جای او انجام دهند. اما در چند صورت مانعی ندارد:

- قضای نماز و روزه پدر پس از وفات توسط پسر بزرگ‌تر.
- اجیرگرفتن برای نمازها و روزه‌های میت (نماز استیجاری یا تبرعی).
- اجیرگرفتن برای انجام حج واجب کسی که توان شرکت در مراسم حج را ندارد.